

בדין גיד-הנשה של עולה, חולין דף צ.

הרב בן ציון פריימן

איתא בגמרא ר' חייא ב"ר יוסי אומר שגיד תנשה אינו נוהג בקדשים שאינם נאכלין, עולה.
ר' יוחנן אומר שנוהג. אמר ר' פפא ולא פליגי, כאן להלקות וכאן להעלות, פירש רש"י:
להלקותו לקי אם אכיל, להעלותו, שמתיר להעלות כמו דאיתא לקמן בגמרא - שלא נאמר
ולא יאכל מזבח. איבא דאמרי כאן לחלצו וכאן להעלותו, היינו שדברי האמוראים סובבים רק
על דין מזבח. ופירש רש"י: מאן דאמר אינו נוהג לחלצו, שאינו מצווה לחלצו, מאן דאמר נוהג,
להעלותו - כשפירש מהירך. ר' נחמן בר יצחק אמר בלהעלותו פליגי, ורש"י גריס לחלצו
פליגי ואח"כ להעלותו - כפי שתי הלשונות בר' פפא, ודברי רש"י בזה יבואר בס"ד להלן.
אח"כ מביאה הגמרא מחלוקת רבי ורבנן אם מתיר להעלות גיד תנשה במחזור, רבי לומד
"מוהקטיר הכהן את כל המזבחה" לרבות גיד תנשה במחזור. שגידין דהיתירא לא צריך לרבות,
דומיא דראש העולה שיש בה גידין ועצמות, ו"מועשית עולותיך הבשר והדם" ממעט גידין
שפרשו אפילו דהיתירא. ורבנן לומדים מרבי "הכל" גידין דהיתירא אפילו פרשו, ומהבשר
והדם למעוטי פוקעין, עיכולי בשר אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי גידין. וגיד תנשה
במחזור אינם מרבים מזה הפסוק משום דהוי אסור ממשקה ישראל, וכו'. ורבי תולק בזה
ואומר: דמייא דחלב ודם, שמשקה ישראל ממעטין רק מן האסור, אבל מן הכשר, קרב כולו,
רש"י שם - הרי יש לנו מחלוקת רבי ורבנן בגיד תנשה במחזור, ומזה יוצאת עוד מחלוקת
בגידין דהיתירא שפרשו, ועוד יש לנו מחלוקת בגיד תנשה בין האמוראים לפי רב"י, ולא
מבאר אם מחלוקת האמוראים במחלוקת התנאים, או שזה מחלוקת אחרת אליבא אחר מהתנאים.
בפסקי הרמב"ם העולים מסוגיא זו יש לכאורה סתירה כמו שהרגיש בזה הלח"מ ונשאר בצ"ע.
כתב הרמב"ם פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ב: צמר שבראשי כבשים וכו' והגידים וכו' בזמן שהן
מחזירין מקטירין את הכל, ואם פרשו לא יעלו שנאמר עולותיך הבשר והדם, וכולם שפקעו
מעל המזבח לא יחזיר וכו' ז"ל.
הרי משמע ממה שכתב למעט אם פרשו - מהבשר והדם, שהוא פוסק כרבי, ובהלכה ד' כתב:
כשמנתח איברי העולה וכו' ומסיר גיד תנשה בראש המזבח ומשליכו וכו'. הרי משמע שפוסק
כרבנן דאסור בהעלאה. ויש עוד להפליא בהלכה ב' נפא, אם הוא לומד מהבשר והדם למעוטי
פרשו הרי מה שכתב וכולן שפקעו זה מכוון על העולה במחזירין, שבפרשו פסק בהל'
פסה"מ פ"ג הט"ז שאם עלו ירוד, וכ"ש פקעו... ומאין הוא ממעט פוקעין, הלא לרבנן
שמרבים גידין דהיתירא צריכים מעוט מיוחד על פקעו מהבשר והדם, ולרמב"ם בזה מחזירים

דהיתירא כמו-כן, ואחרי שממעט מהבשר והדם העלאה בפרשו מנין למעט פקע של העלאת מחוברין, ועוד בפ"ה מאיסורי מזבח ה"ט מביא הרמב"ם כמה דברים שפסולין משום משקה ישראל. ולא הביא גם גיד הנשה במחובר. רק כתבו במעשה הקרבנות בלשון לכתחילה: ומסיר גיד הנשה - ויש לי להקדים עוד קושיא בסוגיא זו, לפני החלי לבאר דברי הרמב"ם. שם צ: אמר ר' הונא גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח, אמר ר' חסדא וכו' מי כתיב ע"כ לא יאכל מזבח וכו', ור' הונא, ממשקה ישראל וכו', מיתבי גיד הנשה של שלמים מכברו לאמה ושל עולה מעלפו, מאי לא מעלהו ומקטירו. הרי קשה מכאן לר' הונא שלומד ממשקה ישראל שאסור, ואתמהה! "מאי קושיא, ברייתא זו כרבי, ור' הונא כרבנן. אח"כ מצאתי קושיא זו (בר"י) ונראה לי בס"ד לבאר דברי רש"י ב"ר נחמן בר יצחק ומתוך באור זה יצא לנו יסוד לשוב הקושיא הנ"ל שזה גם יסוד לבאור דברי הרמב"ם. רש"י ד"ה ר' נחמן בר יצחק וכו' "דמ"ד נוהג קסבר מצוה לחלצו" עכ"ל, וכמוכן שיש לסיים דמ"ד אינו נוהג קסבר שאין מצוה לחלצו, א"כ ר' חייא בר יוסף סובר שמעלין גיד הנשה במחובר, ור' יוחנן סובר שאין מעלין, ובמה חולקין, ותאמר במחלוקת רבי ורבנן, אי אפשר, שהרי רש"י ממשיך בדבור הנ"ל "וללשנא קמא [היינו לתירוץ ראשון אמר ר' פפא כאן להלקותו כאן להעלותו] להעלותו פליגי מ"ד נוהג קסבר להעלותו נמי אסור עם הירך כדפליגי רבי ורבנן לקמן" וכו' הרי בחר בכונת רש"י ב"ר נחב"י שלא יכא דאמרי היינו - דלחלצו פליגי - אם מצוה לחלוץ, אין זה במחלוקת רבי ורבנן, ובמאי פליגי? לא באר רש"י ונראה לי לחדש שאף לרבי שאין בגיד הנשה דין של ממשקה ישראל מפני שהוא מן הכשר כנ"ל אבל יש בזה איסור לכתחילה משום מאוס לגבוה מדין הקריבהו נא לפתחך. מכיון שהגיד אסור באכילה הרי זה מגונה למזבח, כמו משקין מגולים שמבאר בתוס' סוכה מח: לפירוש שני על פי המסקנא ב"ב צז. זה פסול משום הקריבהו נא לפתחך, והרי אין המשקין מאוסים מצד עצמם, אלא מצד שירד עליהן שם איסור של משקין מגולין, ואיסור זה נראה לי לבאר שהוא רק לכתחילה, שהרי בע"ז מז. שם בעי ר"ל השתחוה לבהמה צמרה מהו לתכלת ומבואר שם ברש"י שהאיסור הוא משום מאוס לגבוה, והשאלה אם רק לגבוה או גם למצוה, ובתוס' ד"ה מי מאיס מפורש שזה רק לכתחלה אסור, אמנם הרמב"ם פוסק איבעיות אלו בפ"ד מאיסורי מזבח שאסור גם בדיעבד עי' לח"מ שם שמאריך בזה, אבל בכל זאת יש מקום גדול לחלק, שרק שם בעבד, איסור חמור כע"ז וגם שנעשתה עברה, אסור בדיעבד מדין מאוס לגבוה, אבל באיסור כגיד שלא נעבדה בו עברה, זה אסור רק לכתחלה, כמו כל ההלכות של מאוס לגבוה בפ"ד מאיסורי מזבח הירצאות נעמרא מנחות פו. שיש דין מאוס לגבוה משום הכחשה כמו גפנים וזיתים שגדלו ביניהם זרעים, ודין מאוס, מחמת שמאוסין בעצם, כמו לקט שעורים מכין הגללים וגם דין משקין מגולין, ובכל אלה פוסק הרמב"ם שפסולין רק לכתחלה. א"כ בזה מודה גם רבי, ואפשר לבאר לפי זה שרנב"י מפרש מחלוקת האמוראים לפי איכא דאמרי "דלחלצו פליגי" שפליגי בזה אליבא דרבי שאין איסור של משקה ישראל, - אם אסור לכתחלה משום מאיס

לגבוה מכיון שאינו מעלה את האסור בהדיה רק ע"י הירך. שיש סברה לחלק בדין מאוס לגבוה
אם האיסור ניכר בפני עצמו או שמעלין אותו בחתיכת היתר. ובה יש לנו כבר הצעה לישב
דברי הרמב"ם שהוא פוסק כרבי וכו' יוחנן, במחלוקת שמבאר רנב"י אליביה לאיכא דאמר
ולמה שבק רבנן, הלא הקשינו לעיל מה מקשה הגמרא על ר' הונא שאומר גיד הנשה חילצו,
מברייתא שכתוב: ושל עולה מעלהו, אולי ברייתא זאת כרבי. בהתרת קושיא זו נ"ל לבאר מה
שכתב המהרש"א בטווי"ן, שר' פפא לא למד את המחלוקת של רבי ורבנן בגיד הנשה במחובר
ולכן לכ"ע מעלהו, ור' חסדא שאומר לקמן שגיד הנשה מותר שלא נאמר ולא יאכל מזבח, ג"כ
סובר שלא פליגי, שאם פליגי למה אינו מזכיר את הפסוק של רבי: והקטיר הכהן את הכל. אבל
ר' הונא שמזכיר את האיסור של משקה ישראל סובר שפליגי בזה רבי ורבנן, ותהא לפי תחנה
זאת ניחא ג"כ שכתוב ברש"י בדברי רנב"י בחלק השני (שרש"י מבאר שם קודם את המחלוקת
לפי איכא דאמרי ואח"כ לפי לישנא קמא) שהאמוראים חולקים כרבי ורבנן ויש להקשות לימא
כתנאי, אבל לפי הנ"ל מבראר שמחלוקת רבי ורבנן חלוי בפירושו האמוראים ואם הם בעצמם
מפרשים שיחלקו בכך לא שייך לימא כתנאי, וקושית הגמרא על ר' הונא כר: מצאנו ברייתא
שכתוב בה וגיד של עולה מעלהו, משמע לכאורה שאין אסור כלל, א"כ מנין לר' הונא לפרש
שרבי ורבנן חולקים בגיד הנשה, נפרש כרנב"י לאיכא דאמרי שחולקים ר' חייא ור' יוחנן
בדין מאיס לגבוה, ואין לכ"ע איסור של משקה ישראל וברייתא" מוכחת. ואם תאמר תקשה
מברייתא זו על ר' יוחנן שאמר שנהג בקדשים שאינם נאכלין, וכאן כתוב מעלהו לכתחלה,
אולי הי' יכל לומר לטעמך, ועוד מכיון שהם חולקין אליבא דרבי וכל אחד אומר כך כשיטת
רבי. ומתרת הגמרא על הקושיא הנ"ל לר' הונא, שמה מעלהו, מעלהו וחולצו משום הקריבתו
נא לפחתך שלא יעלהו מגולה, הרי שסתמא דגמרא שאלה לפי רנב"י לאיכא דאמרי שלכ"ע אין
אסור שלמשקה ישראל, וגם לפי התירוץ לא מבראר בלשון הברייתא אם זה אסור משום משקה
ישראל ואפשר לפרש רק לכתחלה משום מאוס לגבוה, כמובן שר' הונא ילמד את הברייתא
כשיטתו שיש בזה מחלוקת רבי ורבנן, אבל זהו יסוד לרמב"ם לפטוק כסברת סתמא דגמרא
כרנב"י לאיכא דאמרי וגם מהברייתא לא משמע להיפך, ולכן לא הביא הרמב"ם את ההלכה
הזאת באיסורי מזבח, שכבר סמך על מה שהביא דיני מאוס לגבוה באריכות. ובמעשה הקרבנות,
בסדר העבודה כתב ומסיר את הגיד ומשליכו - היינו לכתחילה. ומה ששאלנו מנין לרמב"ם
מעוט לפקע אחרי שפסק כרבי ולומר מהבשר והדם מעוט לגידין דהיתירא שפרשו, נראה
לפרש, שלרבנן שמרבין גידין שפרשו לכתחלה להעלות צדמין מעוט לפקעו, אבל לרבי
שפרשו לא יעלו ואפילו בראשו של מזבח מורידן, הרי אם עלו במחוברין ופקעו לא מעלו
מפרשו ומן הסברא הוי אין מחזירן, ובאמת בתוס' במעילה דף ט: משמע שכלן שפקעו מכיון
גם למחוברין וגם לפרשו, ומה החודש בפרשו? ואולי זה לפי רבנן וצ"ע. ולפי התנהגות הנ"ל
שיש איסור מאוס לגבוה מלבד איסור של משקה ישראל, וחסר בזה קושית המהרש"א על תוס'
שם צ. ד"ה שבסוף דבריהם מקשים למה לא יחול איסור גיד על מקדשין שהרי יש בו איסור

מוסיף מנו דאזוסף איסור לגבוה שאסור להקריבו, ומקשה המהרש"א, לפי מאי דקימינן שלא חל איסור גיד הרי זה ממשקה ישראל ואין איסור מוסיף, אמנם איסור של משקה תלוי בזה גופא אם נאמר שנחול, אבל איסור מאיס לגבוה יש בלאו הכי אף שבמקרה בבהמה זו אין לוקה על גיד, אבל זהו המין שאסור והוי מגונה למזבח, כלשון רשב"ם ב"ב צז, במשקין שסנן אף שהוסר כבר איסורן. אמנם אין זה דומה ממש ששם על אותו חפצא כבר חל האיסור, משא"כ כאן אבל יש להבין כאן איסור לגבוה אף שבמקרה מותר גיד זה, (גם תירוץ המהרש"א לפי דרכו ברוח זה) א"כ כונת התוס' איסור לגבוה לרנב"י בדין מאיס לגבוה, ומתמצים שיש מ"ד שמחוברין יעלו, היינו ר' חייא בר יוסף שסובר מכיון שעולה עם הירך אין כאן הקריבהו נא לפחתך.

ואם נפשך לומר: אם בכל איסור אפילו אינו בגדר של איסור ממשקה ישראל, יש איסור חדש משום מאיס לגבוה, א"כ לרבי שגידין שפרשו אסורין למזבח, הרי גם מחוברין לא יעלו לר' יוחנן שגם גיד הנשה במחובר אסור משום מאיס לגבוה. אמנם נחא, שגיד הנשה שם איסורו גם במחובר כמובן. אבל איסור גידין להעלותן למזבח מהבשר והדם, זה מתחדש וחל רק כשפירשו, ולא שייך כלל מאיס לגבוה במחוברין.